

LUCIJANIĆI — POSLJEDNJA OBITELJSKA ZADRUGA U KARLOVAČKOJ OKOLICI*

ALEKSANDRA MURAJ

Zavod za istraživanje folkloru,
41000 Zagreb, Ul. Soc. rev. 17

UDK 39

Izvorni znanstveni članak

Obitelj Lucijanić iz sela Vučjak nedaleko Karlovca bila je jedna od posljednjih koje su živjele zadružnim životom. Njihov način života, imovinu, stambene i gospodarske objekte opisao je 1935. g. Vjekoslav Jurmić.

Na osnovi istraživanja provedenog 1961—1964, te 1984. god. autorica je opisala najvažnije događaje u povijesti obitelji Lucijanić nakon 1935: diobu zadruga 1938. god., okolnosti koje su je pratile i nestanak zajedničkog ognjišta.

Udaljeno svega oko 5 km od Karlovca, na pobrđu što se uz tok rijeke Dobre izdiže gradu sa sjeverozapada, nalazi se selo Vučjak. Smješteno uz staru, tzv. Karolinsku cestu, između dva srednjovjekovna burga — Dubovca i Novigrada — odvajkada je bilo seosko naselje. U njemu je bio domicil obitelji Lucijanić, poznatije među suseljanim pod imenom Veliki Lucijanići.

U vrijeme kada je industrijska epoha postajala dio karlovačke svakodnevice Lucijanići su još živjeli po načelima zadružne obitelji, tvrdokorno ustrajući u tom načinu življenja, naslijeđenom iz posve drugačijih društveno-ekonomskih odnosa.

Razlog što ovom prilikom govorim o Lucijanićima ne nalazi se tek u pukom evidentiranju jednog slučaja prežitka, već mi se čini da bi spoznaje o relativno recentnoj sudbini te obitelji mogle pridonijeti potpunijem razumijevanju zadružnog načina života u prošlosti, a prije svega poznavanju mišljenja nekadašnjih zadrugara.

No, pođimo kronološkim redom. Starinski životni stil Lucijanića opisao je karlovački profesor Vjekoslav Jurmić provevši autopsiju 1935. god.¹⁾ Tada je na zajedničkom kućištu u Vučjaku br. 3 živjelo 29 zadrugara iz šest loza. Raspolagali su s dvije vrste imovine: općim zadružnim dobrom te imovinom pojedinca ili njegove uže obitelji. Osim na zemljišta ta se dvovrsnost odnosila i na stoku, te pojedini alat ili pribor, a pratio ju je i dvojak radi u obrađivanju zemljišta. Najprije bi svi zadrugari obradili zajedničko (*domaće*), a poslije toga svaki je vlasnik radio na svom osebujku.

* Ovaj je tekst dio studije »Kuća zadružne obitelji Lucijanić (Vučjak, Karlovac)«, objavljene (u koautorstvu s ing. arh. Ivanom Maradinom) u časopisu »Zbornik Gradskog muzeja Karlovac« 2, Karlovac, 1984, str. 158—190.

¹⁾ Vjekoslav JURMIĆ, Zadruga Veliki Lucijanići. Seljačke obiteljske zadruga 1, Izvorna građa za 19. i 20. stoljeće. »Publikacije Etnološkog zavoda Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu« 3, Zagreb, 1961, str. 18—21.

Zadrugom je upravljao i pred širom je zajednicom predstavljao gospodar, koji je tada bio najstariji zadrugar. Njegova supruga (*gospodinja*) upravljala je kućanstvom, pripremala zajedničke obroke i vodila nadzor nad namirnicama. U pojedinim obavezama oko čuvanja stoke izmjenjivali su se utvrđenim redom muški zadrugari, kao što su se žene redale u pomoćnim kućanskim poslovima. Dnevni raspored poslova dogovarali su za vrijeme zajedničkih obroka. Točno je bilo utvrđeno koje su obaveze zadruge i dužnosti zadrugara oko svadbi, rođenja, smrti njezinih članova, oko nabave odjeće i obuće i dr.

Zgrade u kojima su Lucijanići stanovali ili u njima držali stoku i pohranjivali prirod bile su godine 1935. sve smještene u zajedničkom dvorištu. Osim uobičajenih gospodarskih objekata, zadrugari su raspolagali jednom velikom zajedničkom stambenom zgradom (*hiža*), te s pet manjih *osebujnih komorica*. Komorice su služile u prvom redu pojedinim užim obiteljima kao ljetne spa-vaonice, dok su zimi svi zadrugari spavali u zajedničkoj zgradi. Hižu su uz to upotrebljavali kao prostoriju za dnevno boravljenje, pripremanje hrane i uzimanje obroka.

Veliki Lucijanići bili su 1935. godine još jedina potpuno održana zadruga ne samo u Vučjaku nego i u širem području. Jurmić je ocijenio da je život zadrugara tada bio »općenito vrlo povoljan« i svoj je članak završio riječima: »Na pitanje, kako je sada sa zadrugom, odgovor je bio: da zadrugari uopće ne misle na diobu, a ova zadruga kao najstarija među okolnim zadrugama imala bi se odražati, po njihovim riječima 'dok zadnji diše'«.²)

Jurmićev opis zadruge objavljen je tek 1960. godine, pa sam u jesen 1961. pošla u Vučjak da vidim što se dogodilo s Lucijanićima. Tada sam ustanovila da se optimističke namjere zadrugara o kojima je Jurmić pisao nisu ostvarile. Tri godine nakon njegova opisa, godine 1938, zadruga se podijelila. U to je vrijeme zadrugom upravljao 78-godišnji gospodar Mato uz pomoć dva mlada sinovca, a supruga mu Mara bijaše gospodinja. Ali Mara je te godine oboljela i legla u postelju, a njezin obuhvatan posao glavne kuharice i pekarice morale su preuzeti ostale žene. Od njih osam svaka je naizmjenice kuhala po tjedan dana. Nevične tome poslu, nisu baš bile osobito zadovoljne, smatrajući da je jednostavnije i manje naporno spremiti jelo za svoju užu obitelj umjesto za tako brojnu zadrugu. U međusobnoj netrpeljivosti tih osam žena začela se prva klica želje za diobom. Osim toga, između 28-osmero zadrugara svojim se imetkom isticao 56-godišnj Janko, koji je neko vrijeme proveo na radu u Americi. Svoju zaradu nije dao zadrugi već ju je, smatrajući je svojim osebukom, zadržao za sebe. Kako je uz to imao i malobrojnu obitelj — suprugu i dva sina — mogao je živjeti bolje od ostalih. Stoga je s jedne strane izazivao zavist ostalih rođaka, a s druge je strane on sam imao valjan razlog da se odijeli. Ali kamen smutnje postao je gospodarov sin Franjo koji je, suprotno od Janka, imao brojnu obitelj od sedmero djece. Prema sumnjama ostalih Lucijanića mešetario je (*švercal*) zadržanim vinom nastojeći svojoj djeci pribaviti osebuk, čime je izazivao nezadovoljstvo zadrugara. Baš je Janko zatražio da Franjo iziđe iz zadruge, a čini se da su ostali jedva to dočekali. Osnovno načelo: zajednički rad — zajednička imovina, bilo je ozbiljno poremećeno. Dana

²) Jurmić, 1960, 21.

14. veljače 1938. umre gospodinja Mara koja je, po svemu sudeći, držala sva četiri ugla zadruge. Uzavrela situacija među Lucijanićima, bremenita suzdržanom ali neprekidnom netrpeljivošću i međusobnim optuživanjem, mogla je u tom času biti riješena jedino diobom imovine, rasturanjem zadruge i početkom novog načina života pojedinih užih obitelji.

Unatoč nategnutim odnosima zadrugara u vremenu neposredno pred diobu, samo je dijeljenje proteklo — kako su izjavljivali kazivači, bivši zadrugari — u miru i slozi. Primijenili su ustaljeni diobeni princip da nepokretnu imovinu (zemljišta, zgrade) podijele na onoliko dijelova koliko je u zadruzi bilo loza, a pokretnu imovinu (stoku, zalihe hrane i pića, oruđa i sl.) na onoliko dijelova koliko je bilo odraslih članova. Odmah nakon primarne diobe po lozama proveli su i sekundarnu diobu unutar pojedine loze. Time su bili osigurani uvjeti za potpuno odvajanje svake nuklearne obitelji. Ipak, to se nije dogodilo odmah. Dodijeljene komorice ili gospodarske zgrade počeli su rastavljati da bi od njih gradili nove kuće. No, kako je za novu gradnju bilo potrebno određeno vrijeme, ostadoše Lucijanići još gotovo dvije godine iza diobe zajedno, sastajući se svakodnevno u velikoj hiži na noćenju, premda je svaka obitelj jelo pripremala odvojeno.

S vremenom je na starom zadružnom *fundušu* niknulo šest šest novih kuća s pripadajućim gospodarskim objektima. Ali staru zadružnu hižu, što je diobom bila pripala gospodaru Mati, nitko nije dirao. Kad sam je 1961. godine ugledala, vanjšina joj je bila upravo onakva kakvom ju je Jurmić 25 godina ranije opisao. Jedina novina bio je stup i vodovi električnih instalacija na slamnatom krovu. I unutrašnjost zgrade sačuvala je svoj izvorni oblik bez ikakvih preinaka, dogradnji, modernizacija, pa čak i bez vodovodnih instalacija koje su u selu postojale već nekoliko godina. Tek namještaj je bio oskudniji. Nije više bilo deset kreveta u kojima je nekad spavalo 28-mero Lucijanića, već samo dva. Nije bilo tkalačkog stana. Premda je još uvijek postojalo otvoreno ognjište, sada se kuhalo na štednjaku. Izradili smo tada o njoj potpunu arhitektonsku dokumentaciju ocijenivši kuću Lucijanić eklatantnim primjerom stambene zgrade seoske zadružne obitelji.

Pošto sam podatke o diobi prikupila kazivanjem sudionika koji su još živjeli u Vučjaku i svega se dobro sjećali, željela sam njihove izjave upotpuniti podacima iz zemljišno-katastarskih knjiga. I tad sam naišla na posve neočekivanu situaciju. Ustanovila sam da je već 10. lipnja 1892. godine bila provedena dioba cijele imovine zadruge Lucijanić u pet dijelova, da bi otada predstavnici četiriju dijelova postali suvlasnici. U pravnom pogledu, dakle, zadruga Lucijanić, mnogočlana obitelj sa zajedničkom pokretnom i nepokretnom imovinom, prestala je postojati još 1892. godine. U stvarnosti zadruga Lucijanić nastavila je — bez pravne zemljišno-katastarske podloge ali sporazumno — živjeti i nadalje zadružnim načelom do 1938. godine, dakle, još skoro pola stoljeća. Tek je tada došlo do konačnog dijeljenja cjelokupne imovine i konačnog napuštanja zajedničkog ognjišta.

Na pitanje zašto se ta četiri suvlasnika nisu posve odvojila nego nastavila zajedničkim životom, nije se više u poduzetom istraživanju mogao dobiti odgovor. Sudionici tadašnje odluke bili su već među pokojnicima, a njihovi živi nasljednici nisu to umjeli objasniti. Ostaje nam da se sami domislamo zašto su

stari Lucijanići u 1892-oj godini, kada su se svugdje oko njih u skladu s ondašnjim novim shvaćanjima i postojećim ekonomskim odnosima, zadruga raspadale, dali prednost zadrugnom načinu života pred inokosnim?

Istraživanje, dogotovljeno 1964, bilo je zaključeno spoznajom da je zajednička povijest Velikih Lucijanića završena. Stari gospodari i gospođinje bili su pomrli. Mlađi su se uključili u nove životne tokove. Tek posljednji svjedok zajednički provedenih godina života bila je stara hiža. Tada je još odoljevala zubu vremena, a 74-godišnja nekadašnja zadrugarka Mara Lucijanić-Tropčić, koja je s kćeri Barbarom u njoj živjela, nije imala nikakvih potreba za suvremenijim stanovanjem. Prilikom naših posljednjih susreta 1964. Mara se doimala nepokolebivom u namjeri da svoj smrtni čas dočeka pod škopnatim krovom stare drvene hiže.

Pa ipak se želja Mari nije ispunila. Ubrzo je bio popustio krov preko kojega je u kuću počela prodirati vlaga. Zatim se u sobi srušio dio unutrašnje žbuke. Ukućani su se našli pred dilemom da li se upustiti u popravak ili je posve napustiti. Kako je u neposrednoj blizini druga Marina kći s mužem bila već sagradila novu kuću, Mara je donijela odluku da staru hižu proda. Kao kupci javili su se proizvođači domaćeg vapna iz sela Grdun. Obilje suhe i zdrave drvene građe, od koje se sastojao veći dio kuće, bilo im je i te kako pogodno za ogrjev. I tako je godine 1969. pogodba bila sklopljena. Mara se preselila u podrum zetove novogradnje, a vapnari su rastavili kuću i drvene dijelove odvezli do svojih vapnenki, gdje su ih spalili. Škopu s krova Marin je zet odvezao na oranicu i zaorao je u zemlju iskoristivši je kao gnojivo, a temelje i podrumске zidove od kamena razgradio i materijal ugradio u nove objekte na svom posjedu. Stari funduš na kojemu je više od stotinu godina stajala hiža prekopan je i pretvoren u vrt. Time je iščezao svaki materijalni trag domu nekoliko generacija Velikih Lucijanića.

LUCIJANIĆI — THE LAST FAMILY ZADRUGA IN THE KARLOVAC AREA

Summary

The Lucijanić family from the village of Vučjak near Karlovac was among the last ones organized on *zadruga* principle. Their way of life, their possessions, residence and farm buildings were described by Vjekoslav Jurmić in 1935 (but published only in 1960).

The author of this article undertook research among the Lucijanićs from 1961 to 1964 and again in 1984, in order to find out about their destiny after 1935: the *zadruga* division in 1938 and its causes, life after the break up, and the final disappearance of the common hearth in 1969. While studying land ownership records, the author has discovered the surprising fact that the Lucijanić family *de jure* ceased to be a *zadruga* as early as 1892. From that time onwards, legal records have considered them co-owners, while they *de facto* continued to live as a single household for almost half a century longer.